

zegt men, zijn vooral de werkers uit de praktijk, die hun energie liever in 'concrete problemen' steken, zegt men, dan in doelstellingen-discussies en dergelijke. Als 'men' gelijk heeft, is *Taal in tweevoud* zeker geen boek voor *Moer*-lezers. Maar ik blijf hopen dat ook 'praktijk-mensen' energie willen steken in reflectie op de vraag waar het in hun taalonderwijs om gaat. Dan is de dissertatie van Lammers voor hen geen gemakkelijk maar wel een boeiend boek.

Noten

- 1 Aan het eind van het boek, na toetsing aan heel veel wetenschappelijke literatuur, staan de omschrijvingen nog overeind. Maar die conclusie trekt Lammers niet met zoveel woorden. Een vorm van bescheidenheid?
- 2 In de inleiding op hoofdstuk dertien ('Het taalonderwijs als kennisbelang'), waar we definitief van 'sein' in 'sollen' belanden, zegt hij overigens nog: 'ook als alle betrokkenen het erover eens zouden zijn dat de hier gepresenteerde begrippen in dit opzicht [van helderheid; AK] voldoen, dan nog kan men verschillende standpunten innemen' (p. 236).

RECENSIE

Henk Lammers: Schrijven als een journalist

Han van Gessel e.a. (red.), *De Volkskrant Stijlboek*. 's-Gravenhage, SDU, 1992. 200 blz. f 19,90

Het *Stijlboek* van de *Volkskrant* past in de zak van mijn colbertje en als ik dat niet aanheb, kan het ook nog in mijn achterzak. Dat is natuurlijk ook de bedoeling van een boekje met regels voor interpunctie, spelling en taalgebruik. Een journalist van de *Volkskrant* mag het pas thuis laten als hij het uit zijn hoofd kent. Moet zo'n boekje wel in *Moer* – toch geen vakblad voor journalisten – besproken worden? Jazeker. In de advertentie wordt het immers ook nadrukkelijk aanbevolen aan scholieren en studenten: 'Het nieuwe studiejaar is begonnen: daarbij mag het *Stijlboek* van de *Volkskrant* niet ontbreken'.

Het *Stijlboek* is ingericht als een woordenboek en telt 1187 zeer uiteenlopende trefwoorden met informatie over

- de juiste spelling van woorden als 'alchimie', 'litteken' en 'ravezwart'
- het al dan niet aan elkaar schrijven van woorden
- het gebruik van aanhalingstekens, accenten, apostrofs, punten en komma's
- het verschil tussen 'neerslag' en 'weerslag'
- de juiste schrijfwijze van namen van ondernemingen
- de betekenis van afkortingen als AROB
- journalistieke termen (tweekolommer, lead) en genres (interview, reportage)
- begrippen als 'arrest', 'hechtenis' en 'vonnis'
- de juiste schrijfwijze van namen van landen, hoofdsteden en nationaliteiten.

Die informatie kan slechts één regel beslaan maar ook een beschouwing van enkele pagina's zijn, zoals bijvoorbeeld het lemma over het gebruik van hoofdletters of de bespreking van

doordat, omdat

□ Omdat geeft een reden aan waarom iemand iets doet of waarom iets zo is; *doordat* slaat op een oorzaak.

— De actievoerders hadden een blok beton op de rails neergelegd, *omdat* ze wilden protesteren tegen de komst van de kruisraketten.

— De trein ontspoorde *doordat* een blok beton op de rails lag.

Vaak wordt foutief geschreven: *Dit komt omdat*. . . Het moet altijd zijn: *Dit komt doordat*. . . Nog beter is het deze stilistisch weinig fraaie constructie zoveel mogelijk te vermijden.

doorvoeren

□ Het woord *doorvoeren* wordt vaak als stoplap gebruikt. Een maatregel wordt *genomen*, niet *doorgevoerd*. Een maatregel wordt weer wel *uitgevoerd*.

douchen-douchte-gedoucht

□ Met vernederlandsde spelling volgens de regel van 't kofschip. Zo ook: *coachen-gecoacht*, *leasen-geleast*, *showen-geshowd*, *sponsoren-gesponsord*, maar het is: *racen-geracet*.

→ 't kofschip

douw

□ Duw. Niet te verwarren met *dauw* (ochtend).

→ au-ou

DPA

□ Deutsche Presse Agentur.

→ persbureaukopij

dr

□ Doctor. Gepromoveerde, niet te verwarren met dokter, arts. Niet voluit schrijven in combinatie met naam. De afkorting geldt niet voor de dokter.

→ afkortingen

dramatisch

□ Vaak overbodig.

→ adjectieven

Drenthe

□ Het adjectief is: *Drentse*.

het interview, 'een van de moeilijkste en tegelijk mooiste journalistieke genres'.

Er zijn twee vragen belangrijk, als je wilt weten of zo'n boekje handig is. Kun je gemakkelijk vinden wat je zoekt? Staat er in wat je zoekt? Bij de beantwoording van de eerste vraag verplaats ik me even in de studenten die ik schrijfonderwijs geef. Zij liggen nogal eens overhoop met de voornaamwoorden: 'hen' of 'hun' blijft een lastige kwestie evenals 'dat' of 'wat'. Verder hebben ze regelmatig problemen met de spelling van de werkwoordsvormen en het als bijvoeglijk naamwoord gebruikte voltooid deelwoord. Is er over deze kwesties in het *Stijlboek* wat te vinden?

'Hen' en 'hun' zijn als trefwoord opgenomen zodat het opzoeken geen probleem is. We vinden een beknopte en adequate uitleg die voor beide trefwoorden letterlijk hetzelfde is. Ook bij 'dat' en 'wat' wordt twee keer letterlijk dezelfde uitleg gegeven. Maar omdat hier de uitleg wat langer is, ga ik me toch afvragen of een verwijzing bij 'wat' naar de uitleg bij 'dat' niet de voorkeur verdient. Dan kan het boekje ook wat dunner worden. Bovendien vind ik de uitleg niet echt overtuigend. Het probleem zit hem in het ezelsbruggetje: '... als we het woord *dat* of *wat* kunnen vervangen door *hetgeen*, is het altijd *wat*; kan dat niet, dan schrijven we *dat*' (p. 50, 195). Een ezelsbruggetje moet altijd het vinden van de oplossing vereenvoudigen en ik geloof niet dat dat hier het geval is. Wie twijfelt tussen 'dat' en 'wat' in een zin als 'Dit is alles dat/wat ik weet' of 'Jan kocht het boek dat/wat hij mooi vond', tobt natuurlijk ook met de aanvaardbaarheid van de zinnen 'Dit is alles hetgeen ik weet' en 'Jan kocht het boek hetgeen hij mooi vond'. Overigens kennen we het in het *Stijlboek* gebruikte voorbeeld – 'Hij veranderde het voorstel, wat/dat we goed vonden' – al uit Renkema (1989), maar dat is dan ook een erg leuk voorbeeld.

Over het als bijvoeglijk naamwoord gebruikte voltooid deelwoord is niets te vinden. Uitleg over de spelling van de werkwoordsvormen is er wel, maar lastig te vinden. Wie bij 'd-t' kijkt, vindt daar evenmin wat als bij 'werkwoord'. Wie zich vaag nog iets herinnert over een fokschaap, vangt bot. De gewenste informatie kan uitsluitend gevonden worden door bij de 't' of de 'k' 't kofschip' op te zoeken.

Dus die toverformule moet je wel kennen. Ook hier twee keer letterlijk dezelfde tekst, deze keer tweederde bladzijde, zodat ik me opnieuw afvraag waarom er niet verwezen wordt.

Aan de ene kant is het handig als je informatie onder verschillende trefwoorden kunt vinden. Je hoeft minder te bladeren en je hoeft je niet te ergeren, als je bij een trefwoord alleen maar een verwijzing vindt. Aan de andere kant zou het boekje dunner kunnen of er zou over meer zaken uitleg gegeven kunnen worden. De samenstellers van het *Stijlboek* hebben hier niet helemaal het juiste evenwicht gevonden. Als mij veel gezocht bespaard blijft, wil ik bij 'komma' en 'bijvoeglijke bijzinnen' wel twee keer gedeeltelijk dezelfde tekst lezen. Maar dan wil ik niet op andere plaatsen met zinloze verwijzingen zoals de volgende aan het bladeren gezet worden. Wie 'Gist-brocades' opzoekt, wordt naar 'ondernemingen' verwezen waar deze naam nog een keer is opgenomen in een rijtje van 39 bedrijven: 'Veel voorkomende namen van ondernemingen worden als volgt gespeld'. Maar dan weten we toch al dat het met een streepje en onderkast-b moet? Wie 'alchimie' opzoekt, wordt verwezen naar 'Top-50', een lijst van vijftig woorden die vaak fout gespeld worden. Maar dan weten we toch al dat het met een 'i' moet? Zo'n Top-50 is natuurlijk wel leuk en handig voor een avondje *Tien voor Taal* in de huiselijke kring.

Ik neem nog een paar zoek-proefjes. Ik wil de constructie 'pseudo-diepzinnig' gebruiken. Het probleem is om hoeveel woorden het gaat en of er een streepje tussen moet. Bij 'streepje' vinden we niets, maar zowel bij 'samenstellingen' als 'koppelteken' worden we naar 'aan elkaar of niet' verwezen. Daar vinden we twee en een halve bladzijde uitleg dus we moeten even zoeken maar het staat er: in samenstellingen met Latijnse voorvoegsels als *ex*, *pseudo* en *semi* is het koppelteken onmisbaar.

Ik wil de uitdrukking 'bol staan van' gebruiken. Dat staat niet onder 'bol' of onder 'uitdrukkingen'. We kunnen wel te rade gaan bij 'clichés', 'vreselijke uitdrukkingen' of 'lege begrippen' – inclusief de subafdeling 'overbodige woorden'. Het blijkt een 'vreselijke uitdrukking' te zijn: we moeten 'vol staan' gebruiken. Maar hoe kom je op het idee bij 'vreselijke uitdrukkingen' te kijken? Voor ik het min of meer

toevallig vond – ik was op weg naar de ‘versteende samenstelling’ – had ik al tevergeefs bij ‘gezwollen’ en ‘modieus taalgebruik’ gekeken.

Ik wil de constructie ‘de vier hoogste bomen’ gebruiken. Bij ‘overtreffende trap’ of ‘hoogste’ vind ik niets. Bij ‘twee grootste’ en ‘grootste twee’ vind ik ‘Vaak wordt geschreven: *de drie hoogste klassen van het vwo, de twee grootste omroepen*. In beide gevallen kan er maar één de hoogste of de grootste zijn. Correct is: *de hoogste drie klassen van het vwo, de grootste twee omroepen*’. Maar wie kijkt er nu bij ‘grootste’, als hij iets wil weten over ‘hoogste’?

De keuze van de juiste trefwoorden is altijd een groot probleem en zeker als het om begrippen gaat die niet op eenvoudige wijze in één woord te vangen zijn. Maar de toegankelijkheid van het *Stijlboek* is voor verbetering vatbaar. Er moeten meer verwijzingen in, omdat het als een woordenboek is ingericht. Om in een woordenboek iets te vinden, hoef je alleen het alfabet te kennen. Dat is hier niet het geval. Je moet bij voorbeeld ‘t kofschip kennen of weten dat ‘vreselijke uitdrukkingen’ een trefwoord is. Kortom, je moet het boekje kennen voor je het kunt gebruiken.

Staat er in wat je zoekt? Meestal. Je vindt er dingen die je ook in Renkema, Van Dale of het Groene Boekje kunt opzoeken. Het *Stijlboek* is een beetje van alles en kan met zijn tweehonderd bladzijden natuurlijk niet met deze werken concurreren. Maar als combinatie van deze drie vind ik het geslaagd. Er staat veel zinnige informatie in, ook over zaken die je niet in Renkema of Van Dale vindt. De lemma’s over klarinettrio en advocaat zijn zeer verhelderend en bij voorbeeld het lemma over hormonen is veel informatiever dan hetgeen Van Dale daarover te melden heeft. De lemma’s over journalistieke begrippen en genre’s (interview, lead, koppen, bijschrift, reportage) vind ik erg interessant en voor ik het wist zat ik in dit naslagwerkje te lezen alsof het een gewoon boek is.

Omdat het *Stijlboek* maar tweehonderd bladzijden telt, is de evenwichtigheid belangrijker dan de volledigheid. Over die evenwichtigheid heb ik drie opmerkingen.

Als ‘t kofschip twee keer wordt uitgelegd dan moet er ook iets te vinden zijn over bij voorbeeld het als bijvoeglijk naamwoord gebruikte voltooid deelwoord of over de ‘n’ in

‘allen’, ‘sommigen’ en ‘velen’. Voor het laatste moeten we bij ‘beide(n)’ kijken en dan zelf bedenken of het ook op die andere woorden van toepassing is.

Er staan wel erg veel juridische begrippen in. Op zichzelf is dat natuurlijk geen enkel probleem en ik heb er ook veel van opgestoken. Het verschil tussen een procureur en een advocaat is me nu geheel duidelijk. Maar als ik de hele institutie ‘justitie’ in een notedop uitgelegd krijg, dan wil ik ook weten wat het verschil is tussen een kapelaan en een pastoor. En er zijn natuurlijk wel meer sectoren waarvoor zulke functie-aanduidingen belangrijk zijn.

Verpleegkundige

Helaas! *De Volkskrant* (van 30 september) heeft ook nog niet helemaal begrepen wat een verpleegkundige (eerste deskundigheidsniveau) doet. Dit blijkt uit de foto die geplaatst is bij het stuk over wat de ‘Van Dale’ zegt over ‘verpleegkundige’.

Een verpleegkundige zal slechts in uitzonderingsgevallen een maaltijd uitdelen. Dit is het werk voor een voedingsassistente (of in sommige instellingen het werk van een verpleegster/broeder — dus tweede deskundigheidsniveau).

Hier heb je echter geen hbo-opleiding voor nodig!

GRONINGEN

A.C. Wind-Dijksterhuis

De uitleg die gegeven wordt is meestal zinnig en ter zake. Ik geef een paar voorbeelden waar dat niet zo is. Bij ‘aangifte’ lezen we dat je een *klacht* indient en *aangifte* doet. Het woord *aanklacht* moeten we vermijden en: ‘*Aangeklaagde* of *beklaagde* ook liever niet gebruiken’. Maar wat dan wel? We vinden geen verwijzing naar ‘klacht’ terwijl juist daar het antwoord staat: ‘...we gebruiken wel verdachte’.

De uitleg bij ‘indiaan’ luidt als volgt: ‘Onderkast (in afwijking van het Groene Boekje). Verzamelnaam van verspreid levende bevolkingsgroepen. Het is ook *bedoeïenen*, *eskimo’s*. Wie niet weet wat ‘onderkast’ is, kan dit in het *Stijlboek* niet opzoeken – bij ‘kapitaal’ staat wel

een verwijzing naar 'hoofdletters'. Wat het Groene Boekje is, wordt ook bekend verondersteld. Bij het lemma 'Groene Boekje' vinden we alleen een verwijzing naar 'voorkeurspelling' maar daar wordt evenmin uitgelegd dat daarmee de *Woordenlijst* (1954) bedoeld wordt. En waarom wordt er van het Groene Boekje afgeweken? Het 'verspreid levende bevolkingsgroepen' verheldert ook niet veel. Zijn dat bevolkingsgroepen die rondtrekken, die we her en der kunnen aantreffen, of moeten we aan een soort diaspora denken? Naar wat verwijst 'het' in: 'Het is ook *bedoeïenen, eskimo's*'?

Hoe bruikbaar het *Stijlboek* in het onderwijs is, blijft een lastige kwestie. Eigenlijk is het daar niet volledig genoeg voor, maar dat het een beetje van alles is, is wel erg praktisch. Want we moeten natuurlijk ook weer niet de illusie hebben dat we onze leerlingen en studenten zo ver krijgen dat ze het Groene Boekje én aanschaffen én gebruiken. Het belangrijkste vind ik eigenlijk wat je tussen de regels door leest. Het verborgen leerplan van het *Stijlboek* is dat het ertoe doet of je een komma of een puntkomma zet, dat het belangrijk is of je woorden aan elkaar schrijft of niet, dat nauwkeurigheid een deugd is en sober, helder taalgebruik een loffelijk streven.

Wibo Burgers (red.), *Correct Nederlands. Spellingsadviezen voor de media*. Derde, volledig herziene druk. 's-Gravenhage, Elmar, 1991. 68 blz. f14,50

Toen ik dit boekje zag, dacht ik even dat een handige uitgever hier inhaakte op het succes van het *Stijlboek* want het heeft exact dezelfde afmetingen. Maar nee, de derde druk van *Correct Nederlands* verscheen al in 1991. Het is een uitgave van het Algemeen Nederlands Persbureau en de Gemeenschappelijke Pers Dienst. De Taaladviesdienst van het Genootschap Onze Taal verstrekke taalkundige adviezen en Jan Renkema schreef een Ter inleiding. Desondanks is het bescheiden van opzet; in zeven hoofdstukken met de volgende titels wordt uitleg gegeven over

- al of niet aaneenschrijven

- de schrijfwijze van buitenlandse namen
- voorkeurspelling
- enkele losse spellingnotities
- barbarismen
- het gebruik van hoofdletters
- leestekens (interpunctie)

Deze hoofdstukken zijn weer onderverdeeld in artikelen. Meestal zijn dat er twee, maar het eerste hoofdstuk telt er zeven. De indeling van het boekje in hoofdstukken doet geen afbreuk aan de toegankelijkheid. Via de inhoudsopgave kun je snel vinden wat je zoekt en de informatie die je dan vindt is nauwkeurig en volledig. Het is een handig boekje maar er zijn vier redenen waarom ik het niet van harte kan aanbevelen.

De stijl is niet altijd even vlot: 'Zo bestaan er duizenden samenstellingen; een krant als gebruiker van levende taal maakt bijna dagelijks nieuwe. Dat levert nauwelijks problemen op. In samenstellingen komen in principe geen koppeltekens. Voorbeelden: [...] (p.15). Die staccato-stijl is niet prettig. Een krant gebruikt geen taal; mensen gebruiken taal.

De uitleg is niet altijd even helder. Moet 'ten-slotte' aan elkaar of niet? Een lastig geval, maar: 'Er is dan ook iets aparts mee aan de hand: de (twee) delen van de koppeling kunnen namelijk ook los van elkaar gebruikt worden. Om enkele voorbeelden te noemen:

ten slotte en tenslotte
ten minste en tenminste
jonge man en jongeman
boven aan en bovenaan.

Uit deze voorbeelden blijkt al dat er tussen los en aaneengeschreven een verschil in betekenis bestaat' (p.15). Waaruit blijkt welk verschil in betekenis?

Het geheel maakt op mij te veel de indruk van een catechismus waarin het juiste geloof in een aantal leerstukken wordt uiteengezet. Er is nog hoop voor wie geen correct Nederlands schrijft maar van goede wil is: 'Er blijkt nogal wat onzekerheid te bestaan omtrent het al dan niet aaneenschrijven van woordcombinaties die beginnen met «te».... Toch kan door nadere bestudering van de Nederlandse taal een aantal duidelijke regels worden afgeleid' (p.9). Maar wie niet genoeg zijn best doet, wordt bestraft: 'Voor het al dan niet aan-

eenschrijven van getallen – zo die al in letters worden aangegeven – bestaan duidelijke regels die te weinig bekend zijn' (p.21). Het is natuurlijk een kwestie van smaak maar zelf word ik altijd een beetje weerspanning van zo'n minzame benadering. En als ik dan lees: 'Schrijft men in het Engels Davis Cup, wij kunnen van deze eigennaam + zelfstandig naamwoord een samenstelling maken door slechts een koppelteken toe te voegen: Davis-Cup' (p.25), dan denk ik obstinaat: 'Maar wij willen helemaal geen samenstelling maken van deze eigennaam plus zelfstandig naamwoord'.

Er wordt te veel gesuggereerd dat er regels zijn die een oplossing bieden. Die suggestie is niet juist. Als die regels er al zijn, dan zijn ze bijzonder lastig te formuleren en ook de auteur slaagt daar niet in. Na zijn aankondiging: 'Toch kan door nadere bestudering van de Nederlandse taal een aantal duidelijke regels worden afgeleid', geeft hij helemaal geen regels maar rijtjes: 'Woorden voorafgegaan door «te» worden in onderstaande gevallen niet aaneengeschreven'. Dan volgt er een rijtje en vervolgens: 'Wel aaneen', waarop weer een rijtje volgt (p.9). Die rijtjes vind ik prima; je vindt er meestal wel in wat je zoekt. Maar ik wil niet aangewreven krijgen dat ik een domoor ben die zulke rijtjes nodig heeft omdat ik de Nederlandse taal niet nader heb bestudeerd. Bovendien, ook als je al een regel kunt formuleren, dan nog zijn de uitzonderingen de lastigste gevallen.

Literatuur

- Renkema, J., *Schrijfwijzer*. Volledig herziene editie. 's-Gravenhage, SDU, 1989.
Woordenlijst van de Nederlandse Taal. 's-Gravenhage, SDU, 1954.

VERSLAG

Lotteke de Kruijff: European Dyslexia Conference 1992

Op 19 en 20 maart 1992 is in Amsterdam de 'European Dyslexia Conference 1992' gehouden. Deze eerste internationale conferentie over dyslexie in Nederland werd georganiseerd door de Stichting International Dyslexia Association¹ en had als ondertitel *Dyslexie – belangwekkende ontwikkelingen in diagnostiek, behandeling en onderzoek*. Aan de conferentie namen zo'n 900 mensen deel, waaronder dyslectici, ouders van dyslectische kinderen, leerkrachten uit het basis-, speciaal en voortgezet onderwijs, remedial teachers, orthopedagogen, neuro(psycho)logen en andere wetenschappers. De organisatie wilde met deze conferentie bijdragen aan een bredere maatschappelijke acceptatie van de handicap en aan de verbetering van de hulpverlening aan dyslectische kinderen, jongeren en volwassenen.

Gedurende vier dagdelen werden vier hoofdlezingen en twaalf parallelsessies gehouden. Voor de hoofdlezingen waren vooraanstaande onderzoekers op het gebied van dyslexie uitgenodigd. Elk dagdeel begon met een hoofdlesing gevolgd door een parallelsessie van voornamelijk drie of vier korte lezingen. Bij de lezingen waren simultaanvertalingen in het Engels of het Nederlands mogelijk.

Tijdens de pauzes kon men allerlei stands bezoeken van diverse organisaties en instituten. In de wandelgangen wisselden deelnemers veel informatie uit. Nogal wat ouders en leerkrachten blijken, noodgedwongen, zelf de stap te hebben genomen om meer kennis op te doen over dyslexie. Naar een conferentie gaan als deze is een van de mogelijkheden om meer te weten te komen van het probleem waar hun kinderen en/of sommige van hun leerlingen mee kampen.